

PRÒLEG

El profetisme,
entre els més desfavorits i davant
les injustícies socials

Prologar un dels volums d'una obra com *Enigmes de la Bíblia i cultura contemporània*, a la qual jo posaria el nom llatí de «magna» –perquè crec que és l'adjectiu que defineix aquest treball– em sembla una gosadia per part meua. Acostumada a llegir la Bíblia amb l'únic sentit de la «Paraula de Déu» que il·lumina la meua vida i comentar-la des d'aquesta vessant, enfrontar-me a un volum d'aquesta categoria sense la necessària preparació és, no hi ha dubte que ho és, una gran gosadia.

Però precisament això és el que cercava l'autor, el meu amic Lluís Busquets i Grabulosa, al demanar-m'ho. No nego tenir capacitat de judici davant una obra literària. He dedicat tota la meua vida a llegir, escriure i comentar des de diferents vessants. I és per això que em poso, netament, sense cap mena de prejudici, i sense la formació bíblica necessària, a endinsar-me en el capítol de l'Antic Testament més estimat per a mi: el dels profetes, que, segons l'autor, juntament amb els «sapients» bíblics, són poc coneguts d'acord amb el títol que dona al volum: *Nebiim i Ketubim: profetes i sapiencials, els grans desconeguts*.

I, senzillament, he deixat anar les tecles del meu ordinador per comentar el que més m'ha impressionat i la riquesa que he trobat en un tema que em subjuga des de fa temps.

El profetisme a l'Antic Testament

Potser per la meua ignorància del context, em va ajudar a entendre millor aquests homes inspirats, que feien de la denúncia un anunci –no tant endevinant el futur, sinó criticant el present–, la divisió de les «tres onades» profètiques, malgrat que jo acostumo a centrar-me en els profetes majors, deixant de banda el meu estimat Osees, encara que no ho sigui, perquè em va ajudar d'una manera molt particular en moments decisius de la meua vida afectiva. Dels profetes majors, Isaïes ha estat sovint el meu company en el profetisme, al qual he aspirat en la meua vida entre els més desfavorits i davant les injustícies socials.

Literàriament, en aquesta primera part del profetisme, m'ha encisat la interpretació actual d'alguns textos d'Amós:

Escolteu aquestes paraules
dames de la muntanya de Samaria,
vaques de Basan...

*Escolteu aquestes paraules,
pabordesses de la Catedral de Barcelona,
que estiuengeu com llagastes a la Costa Brava...*

Crec que el lector es pot sentir molt a prop d'aquests gèneres profètics tan característics i variats com poden ser les paràboles, els oracles de condemna, les denúncies i fins i tot les històries o accions que l'autor compara amb les *performances* actuals. I també a l'endinsar-se en les tres principals actuacions que ens presenta Busquets: la religiosa, la política i la social. Les mateixes que ens porten sovint en l'actualitat a exercir el profetisme des dels nostres humils llocs d'influència. Llegint amb atenció els comentaris –no només erudits, sinó espirituals– també el lector es pot enamorar d'algun aspecte de cadascun dels profetes de l'Antic Testament, si no se n'havia enamorat abans.

Per exemple, qui no es veu retratat en algunes de les denúncies d'Isaïes en qualsevol de les seves etapes, parlant de la falsa pietat? Ens recorda molt bé aquesta obsessió que ha quedat sovint del nacionalcatolicisme espanyol que hem viscut durant uns anys, quan reflectim la nostra manera de judicar dient: «Aquest sí que creu, però no practica», sabent que es refereix només a la missa del diumenge. I sense tenir en compte que practicar l'amor al proïsme és l'únic manament que ens va deixar Jesús expressament.

O, qui no s'ha sentit a prop del profeta Miquees quan parla dels rics opressors que s'apropien de les terres dels petits propietaris? A mi em recorda una de les denúncies que jo mateixa he fet sovint dels que arrabassen els edificis del meu barri del Raval, fent dues habitacions de cadascuna d'e-

lles, i les lloguen després als pobres, que cerquen només un refugi, per un preu desorbitat. I mentre ells guanyen cada mes un sou impressionant, els seus llogaters han d'anar a un menjador social, perquè o dormen sota un sostre o mengen.

En Jeremies, Busquets ens mostra –amb una capacitat increïble d'anàlisi i síntesi alhora– el que avui en diríem un «activista» polític denunciant amb dolor el seu poble estimat, però des d'un carisma d'interiorització que li permet entrar en la percepció d'un Déu que anuncia ja el Pare que ens mostrarà Jesús. Quantes vegades he fet oració amb el Jeremies del capítol 31, sentint-me subjugada pel Déu misericordiós que perdona les culpes sense tornar a recordar-les!

En el denominat «Llibre de consolació» que Lluís Busquets ens mostra al parlar de la disposició desordenada de textos, tant cronològicament com temàticament, hi ha un d'aquests oracles amb els quals jo també he pregat sovint: *«Venen dies, ho dic jo, el Senyor, que pactaré una aliança nova amb el casal d'Israel i amb el casal de Judà. Posaré la meva llei en el seu interior, l'escriuré en el seu cor. Llavors, jo seré el seu Déu, i ells seran el meu poble. Ho dic jo, el Senyor. Ja no caldrà que s'instrueixin l'un a l'altre dient: “Coneixeu qui és el Senyor”. Perquè, des del més petit fins al més gran, tots em coneixeran. Perdonaré la seva culpa, no em recordaré més del seu pecat. Ho dic jo, el Senyor»* (Jr 31,31-34).

Però, potser, el que més m'ha fascinat de les anàlisis que ens fa Busquets de la vocació profètica de Jeremies és la que fa –des de la meva visió tan allunyada d'un coneixement acadèmic, però tan propera en intimitat carismàtica i queda molt clara en aquest capítol encisador– sobre el patiment de Jeremies com el patiment de qualsevol profeta que exerciti la denúncia sense poder deixar de fer-ho.

Confesso aquí la meva afició a un altre text que fins i tot vaig demanar a un cantautor que hi posés música: *«Senyor, m'has seduït i m'he deixat seduir; has volgut forçar-me i te n'has sortit. He estat la riota de tothom, tot el dia es burlen de mi. M'has adreçat la teva paraula, i tot el dia m'insulten i m'ultratgen. Si em dic: “No hi pensaré més, no anunciaré la paraula en el seu nom”, llavors ella es torna dintre meu com un foc devorador tancat en el meu cos: he provat d'apagar-lo i no he pogut»* (Jr 20, 7-9). És un dels meus textos preferits que, en el context dels estudis d'aquest volum, m'ha ajudat a col·locar-lo en el seu lloc, sense deixar de provocar-me els mateixos sentiments íntims d'alguns moments de la meva llarga vida.

Amb els Profetes de l'Exili, i en especial de Jeremies i de l'Isaïes II o Deuteroisaïes, tot i admirant l'estudi històric que es dona en tot el volum, el lector es pot sentir consolat en les seves crisis de fe per les quals tots passem. I, al mateix temps, com ens explica l'autor, amb l'estudi dels textos d'aquesta època penetrem en l'angoixa de l'exili que tan bé podem entendre en aquests moments. Aquí es col·loquen, amb una evidència que jo confesso no tenia, els «cants del Servent de Jahvè» tan commovedors com poètics.

Amb uns quadres sinòptics d'una gran pedagogia, al lector li queda molt clar el contingut dels quatre cants que, des d'ara, els podrà llegir i penetrar molt més clarament. Almenys, aquell lector que, com jo, no s'ha especialitzat en l'Antic Testament.

I, quina sorpresa per a mi al parlar del tercer Isaïes, quan ja retornats de l'exili, es troba amb diversos problemes socials i un retorn a pràctiques idòlatriques, situació que ens pot recordar altres moments històrics que hem viscut o que revivim. Aquí m'ha meravellat trobar un profeta que se sent cridat a portar «la bona notícia als pobres» i curar «els cors desfets» (61,1).

Tot i això, el seu caràcter apocalíptic és també consolador: «El Senyor crearà un cel nou i una terra nova, ningú no es recordarà del passat».

Vaig gaudir molt quan vaig arribar a l'estudi d'un dels versets que hem fet servir a la meua comunitat del Raval com a leitmotiv de vida. Em refereixo al 61,1-3, versets que farà després seus Jesús, al començar la seva tasca «profètica» a la sinagoga de Natzaret, el seu poble: «L'Esperit del Senyor reposa sobre meu... M'ha enviat a portar la bona notícia als pobres... a proclamar l'any de gràcia del Senyor» (Lc 4,18-19).

No vull deixar de banda –i no perquè els altres no siguin interessants, sinó perquè cadascú podrà estudiar aquests volum des de les seves aficions– dos dels profetes que m'han impressionat més: un de menor, Jonàs, i un de major, Daniel. Jonàs, que sempre m'ha semblat –com diu Busquets– diferent dels altres. Aquell conte tan oriental del profeta desobedient que és empassat per una balena famolenca, sempre ha tingut per a mi el contrapunt de l'altra lliçó de la carabassera prodigiosa que li dona ombra quan s'ofega de calor sota el sol implacable. I és allà on rep la lliçó autèntica: Déu vol salvar tots els homes. Les explicacions històriques de Busquets ajuden molt a comprendre millor l'actitud d'aquest profeta a través del conte de la balena engolidora del pecador.

Pel que fa a Daniel, el fet que no sigui un dels meus llibres preferits, no treu que l'anàlisi històrica que l'autor fa d'aquest llibre m'hagi donat molta

llum per entendre'l millor: la seva riquesa dels parèntesis, amb històries com la de la casta Susanna, la del festí de Baltasar o la del somni de Nabucodonosor. Recordo amb l'interès que els vaig estudiar a la meua infantesa en una assignatura avui perduda i és una llàstima: la Història Sagrada.

I, per acabar aquest primer capítol del volum, *El profetisme de l'Antic Testament*, crec que són impressionants –i els agraeixo des d'aquest pròleg a l'autor– dos apartats que poden passar desapercebuts –potser per considerar-los com una mena d'apèndixs– i que són la *Iconologia* i la riquíssima i espectacular *Bibliografia* que ha fet servir i que recomana al lector.

Com a amant de l'art en totes les seves vessants, m'ha agradat molt veure la repercussió dels profetes en la Literatura –sobretot per ser el meu «art» preferit–, en la música i en les arts plàstiques. I, finalment en el Setè Art que tant m'agrada, el cinema, amb la seva derivació, el vídeo.

Crec que, sense voler competir amb els grans biblistes i teòlegs, Lluís Busquets ha fet una gran aportació a l'estudi de la Bíblia amb aquest treball que és fruit d'anys d'estudi i d'investigació.

La tradició sapiencial

Si a la primera part d'aquest volum hem penetrat en el món dels profetes i ens hem enriquit amb les seves interpretacions, a la segona part quedem encisats per la Saviesa bíblica que ben poc té a veure amb els coneixements o estudis, o fins i tot amb la intel·ligència humana, sinó que es tracta d'una penetració interna en la veritat que duu a un comportament davant la vida i les circumstàncies. A mi m'agrada sempre veure aquesta Saviesa, que ja s'intueix a l'Antic Testament, com la precursora del do més elevat de l'Esperit Sant, la saviesa que té la mateixa arrel del «sapere» o gustar interiorment, com invitava a meditar Sant Ignasi de Loiola en els Exercicis Espirituals.

Des d'aquesta clau he volgut llegir les pàgines del segon capítol d'aquest volum II i he pogut gaudir dels textos que l'autor ens presenta cronològicament ordenats, i sempre analitzats des de cadascun dels autors que ens enriqueixen des de diferents vessants.

Crec que val la pena subratllar l'estudi que fa de l'evolució de la Saviesa, des del començament de la tradició sapiencial de l'Antic Testament fins al Logos com a Paraula, de la qual ens parla Sant Joan en el Nou Testament. Una Saviesa que comença per entendre's personalitzada i s'ha de cercar, eterna com Déu i creadora, fins arribar a ser Paraula, i encarnar-se en Jesús, plenitud de tot el creat.

A aquesta síntesi Busquets hi arriba pas a pas, després d'una exposició inicial que fa l'obra d'aquest volum molt més pedagògica.

Si tot aprenentatge –segons deia Sant Enric d'Ossó– és una anàlisi entre dues síntesis, això ho trobem en el quadre sinòptic inicial i l'estudi dels llibres sapiencials següents. Des dels que anomena «relats sapiencials» en prosa –Ruth, Tobit, Judit, Esther–, que ens ajuden a veure la riquesa d'aquesta acció de la Saviesa a través de la història, fins a la més alta personificació de la Saviesa, el Logos, encarnat en la Persona del Crist.

No puc detenir-me en aquest pròleg a cada un dels capítols que, sens dubte, han d'omplir les expectatives d'un lector que vulgui penetrar en la riquesa de llibres sapiencials, com el de Job, amb les tesis sobre el mal i Déu, els discursos dels amics, i l'experiència final de l'home atribolat. El fet que aquests llibres siguin analitzats per un doctor en Filologia Catalana, i altres llicenciatures, entre elles la de Periodisme, i que sempre hagi treballat com a professor i escriptor, ens permet endinsar-nos en els llibres de la Bíblia des d'una vessant analítica més literària que teològica. Cosa que ajuda a penetrar en els textos gaudint de la riquesa que el lector pot captar des d'una lectura profunda i alhora analítica.

Potser la meva condició literària, també didàctica i periodística, m'ha fet gaudir més d'aquesta anàlisi. En especial en la tradició sapiencial poètica, com els Salms o el Càntic dels Càntics, el llibre que va escandalitzar els que no volien endinsar-se en comentaris com els de Fray Luis de León o de Teresa d'Àvila.

Em permeto fer una menció especial de l'estudi que fa l'autor del Càntic dels Càntics i una anàlisi una mica més detinguda del que pot suposar aquesta aproximació per a un lector d'avui. Partint d'aquest superlatiu hebreu «càntic dels càntics», l'autor analitza les diferents interpretacions d'un veritable cant d'amor i fins i tot en alguns moments, fregant l'erotisme, segons una interpretació *empírica*. No puc negar que m'ha impressionat una de les interpretacions, la *mítica*, com el recull de cants de la deessa babilònica Ixtar. He evocat una de les millors novel·les en llengua castellana dels últims temps, *La vieja sirena*, de José Luis Sampedro, en alguna de les seves eròtiques descripcions que només la meravellosa ploma lírica de l'autor li donen bellesa per damunt de la pornografia. És un joc amorós entre humans i deessa. Potser les interpretacions, amb les quals les va mirar Santa Teresa i així me les va ensenyar a mi, són la històrica i l'al·legòrica que fan referència a un matrimoni espiritual entre Déu i l'ànima o entre Déu i el seu poble.

PRÒLEG

Confesso que el lector acostumat a veure aquests cànctics des d'una interpretació tan espiritual, se sentirà interessat i alhora una mica sorprès amb les pàgines dedicades al seu estudi i tan ben resumides en el quadre sinòptic en el qual analitza els versets exhaustivament com, almenys jo, mai no havia fet.

Realment, quan Teresa de Jesús analitza i comenta aquests versets que tant van escandalitzar els seus contemporanis: «*Que em besí amb besos de la seva boca...*» (1,2-4), mai no hauria imaginat les interpretacions d'un estudiós com Lluís Busquets, ni tampoc la de la majoria dels biblistes i teòlegs. Aquesta és la riquesa múltiple de la Paraula.

I parlant d'aquest llibre, vull fer una menció especial a un dels apèndixs que –per la meva condició de filla d'aquesta gran mística del Carmel–, m'he permès analitzar. En refereixo a «Déu, profetisme i mística», un extracte d'un debat interreligiós amb públic cristià i musulmà, entre Lluís Maria Xirinacs i l'antropòleg Abdelhalim Herbert de confessió islàmica. L'anàlisi del llenguatge material i espiritual hauria sorprès Teresa de Jesús per les elucubracions d'aquests dos dialèctics, però potser hauria estat d'acord en el fet que «el llenguatge quotidià el *parlem* i aquest altre llenguatge dels profetes o dels místics *ens parla*».

Els altres apèndixs –24 en total– els deixo a l'opció dels més erudits: sempre hi trobaran motius per a la investigació i, sobretot, enriquiment en temes que sovint ens han presentat interrogants: per exemple, el ressò que la tradició profètica o la sapiencial ha tingut en el Nou Testament.

En definitiva i resumint: ens trobem davant un estudi, si no exhaustiu, amb una estructura analítica que constituirà un instrument d'estudi i de penetració genial d'aquests llibres de l'Antic Testament per a un lector no especialitzat, però sí interessat.

Per la meua part agraeixo molt a Lluís Busquets l'oportunitat d'endinsar-me en la lectura d'aquest volum II de la seva trilogia que em portarà, sens dubte, a entrar en tots els altres, si tinc temps en el que em resti de vida.

M. VICTÒRIA MOLINS, STJ

Barcelona, 15 d'octubre de 2021
Festivitat de Teresa de Jesús